

П. В. Круш,

к. е. н., професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", м. Київ
М. О. Дергалюк,

к. е. н., асистент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.21.11

ОБГРУНТУВАННЯ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СИСТЕМИ

P. Krush,

Candidate of Economic Sciences, Professor, Head of the Economics and Entrepreneurship Department, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

M. Dergalyuk,

Candidate of Economic Sciences Assistant Professor of Economics and Entrepreneurship Department, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

GROUNDS FOR THE COMPLEX ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE AS A SYSTEM

У статті обгрунтовано використання методології системного підходу щодо дослідження економічного потенціалу підприємства та управління ним. З'ясовано, що об'єднуючим для економічного потенціалу всіх підприємств різних галузей та форм власності є те, що його необхідно розглядати як певну систему, якій притаманні властивості системи. Відповідно до цього, економічний потенціал є підсистемою підприємства та виступає самостійною системою, що має свої взаємозв'язані підсистеми, об'єднуючим яких є мета діяльності підприємства. У свою чергу, економічному потенціалу підприємства як системі притаманні такі властивості, як: комплексність, багатофункціональність, структурованість тощо. Доведено, що до складових економічного потенціалу необхідно відносити матеріальні, людські, інноваційно-технічні, фінансові та інформаційні ресурси, що виступають підсистемами економічного потенціалу підприємства, раціональне управління якими дає більший синергійний ефект для діяльності підприємства, ніж управління складовими як окремими системами функціонування підприємства. Задіяння та раціональне використання економічного потенціалу підприємства створює умови для подальшого розвитку та сталого зростання підприємства, сприяє досягненню поставлених цілей підприємства та стабільному функціонуванню підприємства в умовах виникнення зовнішніх небезпек.

The article substantiates the use of the systematic approach to the study of the economic potential of the enterprise and its management. It is revealed that uniting for economic potential of all enterprises of different industries and forms of ownership is that it should be considered as a certain system, which is inherent in the properties of the system, namely: connection with the external environment, the primacy of the whole system, the hierarchy, complexity of structure, as well as

dimensionality, reliability, stability, optimality, continuity of functioning and development, adaptability, etc. This, in turn, increases the efficiency of managing the economic potential of the enterprise.

Accordingly, the economic potential is a subsystem of the enterprise and acts as an independent system with its interconnected subsystems, which unite the purpose of the enterprise. In turn, the economic potential of the enterprise as a system characteristic properties such as complexity, versatility, structuring and more. It is proved that the components of economic potential must be related material, human, innovative, technical, financial and information resources, serving as subsystems of the economic potential of the enterprise, the rational management of which gives a greater synergy effect for the enterprise than management of components as separate systems of operation of the enterprise. Involvement and rational use of the economic potential of the enterprise creates conditions for further development and sustainable growth of the enterprise, promotes achievement of the set goals of the enterprise and stable functioning of the enterprise in the conditions of emerging external hazards. The issue of improving the management of the economic potential of enterprises in the conditions of the economic danger of its functioning was also considered.

Ключові слова: економічний потенціал, підприємство, управління, система, підсистеми, системний підхід.

Key words: economic potential, enterprise, management, system, subsystems, system approach.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У сучасних умовах економічного розвитку, що супроводжуються високою економічною небезпекою розвитку вітчизняних підприємств та одночасно євроінтеграційними процесами актуалізують питання ефективного управління економічним потенціалом підприємств. Ефективне використання економічного потенціалу підприємства спонукає до пошуку удосконалення його управління, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності підприємства, більш стійкому стану підприємства в умовах виникнення непередбачених загроз розвитку підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання щодо економічного потенціалу підприємства досліджувалися у працях таких вітчизняних науковців: І.А. Ажаман, О.В. Ареф'єва, О.Ф. Балацький, Б.Є. Бачевський, В.Г. Бикова, А.П. Волкова, Л.С. Головова, І.М. Губанова, В.С. Дога, О.І. Жидков, І.В. Зблудська, Т.В. Калінеску, О.Н. Ковальова, Р.О. Костирка, Н.С. Краснокутська, Є.В. Лапін, Б.М. Мізюк, О.І. Олексюк, І.П. Отенко, О.О. Решетняк, І.М. Рєпіна, М.Н. Романова, В.В. Россоха, М.В. Савченко, Л.В. Скоробогата, О.С. Федонін, Н.Я. Шкроміда та ін. Але, необхідно зазначити, що, незважаючи на вагомий доробок науковців, питання управління економічним потенціалом підприємств в сучасних умовах, які характеризуються економічною небезпекою розвитку підприємств залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування складових економічного потенціалу підприємства як системи

Для досягнення поставленої мети було розв'язано такі завдання: обґрунтовано використання системного підходу щодо управління економічним потенціалом підприємства; доведено, що економічний потенціал підприємства є системою, якій властиві певні специфічні особливості системи; з'ясовано складові економічного потенціалу підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогоднішній день у науковій літературі не існує єдиного визначення економічного потенціалу підприємства. На наш погляд, під економічним потенціалом підприємства слід розуміти певну здатність, спроможність задіяти наявні ресурси підприємства, використати виробничі потужності та резерви підприємства для протистояння економічним загрозам розвитку підприємств, сприяти підвищенню конкурентоспроможності. Це, у свою чергу, зумовлює та актуалізує питання дослідження щодо управління економічним потенціалом підприємства.

На економічний потенціал підприємства впливають багато факторів, які можна поділити на [3, с. 59; 1, с. 285]:

— екзогенні (вплив фінансової, податкової, валютної та інших макроекономічних політик, регіональний розвиток, розвиток галузі, розгалуженість взаємозв'язків із іншими суб'єктами господарської діяльності, конкурентним становищем підприємства тощо);

— ендогенні (кількісні та якісні показники наявних ресурсів підприємства, їх склад та структура, виробничі потужності та резерви підприємства, системи соціально-економічних, виробничих, управлінських відносин та системи мотивації на підприємстві тощо).

Для дослідження питань управління економічним потенціалом підприємства слід використовувати методологію системного підходу, оскільки це дає можливість:

— по-перше, дослідити й вивчити закономірності й механізми утворення та розвитку складних об'єктів з певних складових;

— по-друге, розглядати різнопланові елементи економічного потенціалу підприємства, яким притаманні певні визначені функції;

— по-третє, узгодити цілі системи з метою її функціонування в межах систем вищого порядку; спрямувати вибір упорядкованих і логічно обґрунтованих процедур, формалізованих й неформалізованих методів, засобів дослідження на підвищення ефективності управління економічним потенціалом підприємства;

— по-четверте, об'єднати в єдину систему різні методи (індукції, дедукції, синтезу тощо) наукового дослідження систем різноманітної природи та складності на будь-яких рівнях їх вивчення та стадіях розвитку підприємства;

— по-п'яте, з'ясувати горизонтальні та вертикальні зв'язки між підсистемами та елементами із подальшим їх моделюванням, що дає можливість врахувати негативний вплив факторів різної природи на систему економічного потенціалу підприємства та пом'якшити їх;

— по-шосте, визначити оптимальний сценарій розвитку підприємства за допомогою оцінювання, комплексного планування та прийняття управлінських рішень, спрямованих на позитивні зрушення для системи економічного потенціалу підприємства в цілому, а не окремих її складових.

Об'єднуючим для економічного потенціалу всіх підприємств різних галузей є те, що його необхідно розглядати як певну систему, якій притаманні властивості системи. Відповідно до цього, економічний потенціал підприємства є підсистемою підприємства та виступає самостійною системою, що має свої взаємозв'язані підсистеми. Об'єднуючим є мета діяльності підприємства, що полягає в отриманні прибутку, підвищенні конкурентоспроможності та задоволенні споживчого попиту. У свою чергу, економічному потенціалу підприємства як системі притаманні такі властивості: комплексність, багатофункціональність, структурованість тощо.

Поділяючи думки американського науковця Дж. Ван Гіга, який вважав, що "...система є природним поєднанням сукупності окремих самостійно існуючих часткових елементів, пов'язаних між собою організаційною сукупністю складних відносин" [4, с. 16], необхідно зазначити, що систему необхідно розглядати як певну сукупність відносин між підсистемами, об'єктами, елементами систем, взаємодія яких дає поштовх для виникнення нових якостей, властивостей як системи так і її підсистем. Властивості системи не є сумірними з сумою властивостей окремих її складових і це є важливим коли мова йде про економічний потенціал підприємства як систему. Оскільки взаємодіюча система його

складових матеріальних об'єктів, ресурсів, резервів, методів і засобів управління економічним потенціалом у цілому, за умов достовірної та вчасної інформації про його стан та можливості може бути вирішальним в діяльності підприємства на певних стадіях життєвого циклу діяльності підприємства.

Економічний потенціал підприємства можна розглядати як мінливу, самоорганізуючу підсистему вищого порядку, наприклад, таких як система підприємства в цілому. У свою чергу, економічному потенціалу підприємства, притаманні ознаки відокремленої системи, а саме:

— складність будови об'єкту та цілісність. Саме управління економічним потенціалом підприємства як цілісною системою дає синергійний ефект для підприємства та підвищує ефективність управління економічним потенціалом підприємства в цілому;

— можливість виділення окремих елементів і/або підсистем, що характеризуються неоднорідністю будови та структури, наявністю специфічних ознак системи;

— ієрархічність та структурованість, оскільки економічний потенціал підприємства має свої підсистеми, що можуть володіти властивостями системи та одночасно виступати підсистемою вищого порядку, наприклад, системою підприємства;

— зв'язок із зовнішнім середовищем, що проявляється через екзогенні фактори впливу на економічний потенціал підприємства.

Підґрунтям для стійкого економічного розвитку підприємства, досягненням поставлених стратегічних цілей підприємства, протистоянням економічній небезпеці розвитку підприємства є його економічний потенціал [5, с. 154]. Як уже відзначалось, економічний потенціал підприємства залежить від галузевої належності підприємства, його масштабів, сфери діяльності тощо. Але розгляд економічного потенціалу як цілісної системи дає можливість виділити його складові елементи, що виступають підсистемами.

Н.С. Краснокутська доводить, що економічний потенціал підприємства містить: по-перше, матеріальні ресурси — засоби виробництва, а саме засоби праці і предмети праці; по-друге, фінансові ресурси — власні і позикові кошти; по-третє, трудові ресурси — персонал підприємства. Також економічний потенціал підприємства включає в себе внутрішні та зовнішні, вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки та відносини (економічні, господарські, юридичні, наукові, технологічні, інформаційні тощо), а також методи та способи управління [6, с. 37].

До економічного потенціалу науковці відносять такі складові [7, с. 384]:

— виробнича, що представлена основними засобами виробництва, матеріальними ресурсами та характеризує відносини на підприємстві, які виникають в процесі виробництва;

— фінансова — пов'язана із досягненням підприємством певних фінансових результатів та ефективністю використання власного й позикового капіталу, його інвестиційними можливостями, що характеризуються такими показниками, як ліквідність, прибуток, платоспроможність тощо;

— науково-технічна — участь підприємства у науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах,

забезпеченість виробництва новими технологіями, можливість використовувати досягнення науково-технічного прогресу,

— інноваційна — можливість виробництва інноваційної продукції, у тому числі нової для ринку, застосування інноваційних технологій для виробництва продукції та управління підприємством;

— трудова (кадрова) — можливість персоналу підприємства виконувати поставлені завдання та досягати встановлених цілей;

— маркетингова — характеризується потенційним попитом на послуги, роботи та продукцію підприємства, часткою ринку, що займає підприємство.

І.А. Ажаман та О.І. Жидков вважають, що економічний потенціал підприємства складається з матеріальних, людських, технічних, фінансових та інформаційних ресурсів, які можуть бути використані у діяльності підприємства [2, с. 23]. Ми поділяємо точку зору науковців щодо структурних складових економічного потенціалу підприємства, а також вважаємо, що для економічного потенціалу підприємства важливим є не тільки його наявність, а також раціональне управління ним для ефективного задіяння потенціалу та підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому.

ВИСНОВКИ

Отже, застосування методології системного підходу дає можливість розглядати економічний потенціал підприємства як систему, оскільки він має всі властивості та ознаки системи, що характеризують його сутність та складність, а саме: зв'язок із зовнішнім середовищем, первинність цілого в системі, ієрархічність, складність структури, а також розмірність, надійність, стійкість, оптимальність, безперервність функціонування та розвитку, адаптивність тощо. Це, у свою чергу, підвищує ефективність управління економічним потенціалом підприємства.

До складових економічного потенціалу, на погляд авторів, необхідно відносити матеріальні, людські, інноваційно-технічні, фінансові та інформаційні ресурси, що виступають підсистемами економічного потенціалу підприємства, раціональне управління якими дає більший синергійний ефект для діяльності підприємства, ніж управління складовими як окремими системами функціонування підприємства. Задіяння та раціональне використання економічного потенціалу підприємства створює умови для подальшого розвитку та сталого зростання підприємства, сприяє досягненню поставлених цілей підприємства та стабільному функціонуванню підприємства в умовах виникнення зовнішніх небезпек. Подальших наукових розвідок вимагають питання удосконалення управління економічним потенціалом підприємств в умовах виникнення економічної небезпеки його функціонування.

Література:

1. Ажаман І.А. Економічний потенціал будівельного підприємства — сутність та підходи до визначення / І.А. Ажаман, В.С. Дога, О.І. Жидков // Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку: ма-

теріали III Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса: ОДАБА, 2017. — С. 283—286.

2. Ажаман І.А. Теоретичне обґрунтування сутності та властивостей потенціалу підприємства / І.А. Ажаман, О.І. Жидков // Економіка та держава. — 2018. — № 2. — С. 22—26.

3. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. пос. / Круш П.В. та ін. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 206 с.

4. Гиг Дж. Ван. Прикладная общая теория систем / Гиг Дж. Ван // в 2 кн. Книга 1. / Пер. с англ. под ред. Сушкова Б.Г., Тюхтина В.С. — М.: Издательство "Мир", 1981. — 336 с.

5. Калінеску Т.В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: моногр. / Т.В. Калінеску, Ю.А. Романовська, О.Д. Кирилов. — Луганськ: Видво СНУ ім. В. Даля, 2007. — 272 с.

6. Краснокутська Н.С. Потенціал торговельного підприємства : теорія та методологія дослідження: моногр. / Н.С. Краснокутська. — Х.: Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. — 247 с.

7. Шкроміда Н.Я. Комплексна оцінка економічного потенціалу суб'єктів господарювання / Н.Я. Шкроміда // Економічний аналіз: зб. наук праць. — Тернопіль: Економічна думка. — Тернопіль: ТНУ, 2011. — Вип. 9, Ч. 1. — С. 383—386.

References:

1. Azhaman, I.A. Doha, V.S. and Zhydkov, O.I. (2017), "The economic potential of a construction company - the essence and approaches to the definition", *Ekonomika ta upravlinnia: suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Economics and Management: Current State and Prospects: Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference], ODABA, Odesa, Ukraine, pp. 289—292.

2. Azhaman, I.A. and Zhydkov, O.I. (2018), "Theoretical substantiation of the essence and properties of the enterprise potential", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 22—26.

3. Krush, P.V. (2008), *Vnutrishnij ekonomichnyj mekhanizm pidpryemstva* [Internal economic mechanism of the enterprise], *Tsentr uchbovoi literatury*, Kyiv, Ukraine.

4. Hyh, Dzh. Van (1981), *Prykladnaia obschaia teoryia system* [Applied general theory of systems], vol. 1, *Yzdatel'stvo "Myr"*, Moscow, Russia.

5. Kalinesku, T.V. Romanovs'ka, Yu.A. Kyrylov, O.D. (2007), *Stratehichnyj potentsial pidpryemstva: formuvannia ta rozvytok* [Strategic potential of the enterprise: formation and development], *Vyd-vo SNU im. V. Dalia*, Luhansk, Ukraine.

6. Krasnokuts'ka, N.S. (2010), *Potentsial torhovel'noho pidpryemstva: teoriia ta metodolohiia doslidzhennia* [Potential of trade enterprise: theory and methodology of research], *Kharkivs'kyj derzhavnyj universytet kharchuvannia ta torhivli*, Kharkiv, Ukraine.

7. Shkromida, N.Ya. (2011), "Integrated assessment of economic potential of economic entities", *Ekonomichnyy analiz*, vol. 9, no. 1, pp. 383—386.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2018 р.